

2. Краевский В.В. Педагогическая теория: Что это такое? Зачем она нужна? Как она делается? – Волгоград, 1996.

3. Теоретические основы содержания общего среднего образования / Под ред. В.В. Краевского, И.Я. Лернера. – М.: Педагогика, 1983. – 352 с.

4. Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования // Ученик в обновляющейся школе. – М.: ИОСО РАО, 2002.

In article possibilities of application of folklore with a view of enrichment cognitive experience and development of thought processes in the students trained on pedagogical specialties reveal.

УДК 37(09):378

Петро Фриз (Дрогобич)

ЕТНОКУЛЬТУРНИЙ ВИМІР УКРАЇНСЬКОГО ХОРЕОГРАФІЧНОГО МИСТЕЦТВА

У статті досліджено хореографічну культуру як соціокультурний чинник творчої діяльності і розвитку українського суспільства.

Ключові слова: українська хореографічна культура, культуротворча функція, танцювально-ігрова дія, соціалізація, комунікація, хоровод.

Кожний історичний чи національний тип культури є неповторним світом, вибудованим певним сприйняттям людиною дійсності і самої себе. Ставлення людини до оточення визначають цінності, які об'єднують предмети і явища дійсності з людиною та її буттям. Те, що позбавлене цінності, перестає бути значущим. Цінності, що стають значимими для певної групи людей, утворюють простір культури. Отже, культура – це універсальний спосіб творчої самореалізації людини через намагання утвердити смисл людського життя в його співвіднесеності зі смислом існуючого. Смисловий зміст культури зберігається і передається нащадкам як значущі принципи світобачення і способи буття людей.

Завдання дослідження полягає в тому, щоб виявити домінуючі смисли хореографічної культури, навколо яких розгортається її простір. Такі домінанти, що творять цілісність етнокультурного світу, визначають пріоритетні способи розуміння дійсності: домінуючий образ світу і домінуюче уявлення про людину в цьому світі.

У науковій літературі розробка проблем хореографічного мистецтва України здійснюється такими українськими дослідниками, як А. Гумєнюк [3], С. Безклубенко [1], Г. Боримська [2], М. Загайкевич [5], Ю. Ста-

нішевський [6]. Вони розглядають танець як образне бачення оточуючого світу, висловлене через створення художнього образу на основі ритмічної зміни систематизованих виразних положень людського тіла.

Художня культура найбільш концентровано і динамічно відображає мінливість форм культурної практики, реагуючи на будь-які соціальні, економічні, політичні та інші зміни. В контексті таких змін особливо гостро відчувається дефіцит нових прийомів і засобів, які б могли відобразити естетичні нюанси людського буття. Якісні перетворення середовища існування людини, зміна життєвих реалій початку XXI століття, зумовлюють необхідність створення нової системи формування особистості, здатної адаптувати її до нових умов. Ренесанс будь-якої національної культури пов'язаний з усвідомленням художньо-естетичних цінностей. І навпаки, коли вони стають тягарем, коли суспільство втомлюється від справжнього мистецтва і прагне до чогось „простішого”, необхідною стає певна універсальна мистецька мова, яка б допомогла зрозуміти і сприйняти цінності. Такою переконливою, привабливою і об'єднуючою є мова пластики і хореографії.

Зазначимо, що хореографію слід розглядати як цілком самостійний напрям художньої культури – хореографічну культуру. Танець, як окремий вид мистецтва, є предметом дослідження різних дисциплін – мистецтвознавства, естетики, соціології та історії мистецтв. Танцювальне мистецтво пов'язане не лише з науково-теоретичними дослідженнями танцю і музики, але з наукою їх запису, психологією творчості постановників та акторів, системою підготовки фахівців галузі, педагогікою. Це й дає підстави виокремити хореографічну культуру з цілісного організму художньої культури.

Хореографічна культура в єдності змісту і форми здійснює різні функції – соціалізацій, інформативно-пізнавальну, естетичну, комунікативну та культуротворчу. Здійснювати культуротворчу функцію, передусім, означає актуалізувати фольклорні канони, народні зразки, а потім створити на їхній основі варіанти, що зберігають для сьогодення значення мистецького взірця й, водночас, забезпечують оновлення традицій та їх включення у сучасну хореографічну культуру. Таке включення не має бути механічним перенесенням записів давніх хорів у наш час. Це спостерігалось у перші роки існування незалежної України, коли все фольклорне багатство народу відтворювалося як у розважальних заходах, так і сценічних варіантах. Цей етап ми можемо назвати інформаційним. Безкінечний повтор одного і того ж матеріалу набридає і привертляє увагу як виконавців, так і глядачів.

Сучасна дитина вбирає в себе нові ритми, рухи, тексти, і вони зовсім не псують і не суперечать фольклору. Проводячи експериментальне дослідження, ми виходили з того, що фольклор немає бути застиглим музейним експонатом, він розвивається і адаптується суспільством. Це стосується і народного танцю. Тому завданням нашого дослідження була адаптація давніх ігрових хороводів з використанням сучасних ритмів і рухів. Глядач охоче залучився до нашого експерименту, а найактивнішими були діти, оскільки увага була зосереджена не на танцювальній дії, а на ігровій.

На підставі емпіричного досвіду і багаторічних спостережень робимо висновок, що найоптимальніший поштовх до розвитку творчої особистості дитини засобами хореографічної культури – це участь у різноманітних танцювально-ігрових діях, що відповідають віковим особливостям дітей. Ігрова дія, відповідно до музичного ритму супроводжена пластичними засобами виразності утворює цілісність сюжету, як танцювальної гри. Ритмізація служить засобом організації характеру танцювальної дії, а музичний сюжет – композиційним принципом цілісності. Танцювально-ігрові дії синтезують ритм музики, мелодичну основу, словесний текст і пластичну виразність рухів.

Комунікативно-композиційним принципом святкового спілкування танцювально-ігрових дій є звертання один до одного в загальному колі або ж у паралельних лініях, чи інших танцювальних фігурах. Аналіз танцювально-ігрової дії – хороводу дозволяє розкрити його основні системні компоненти. Це – пісня, танець, сюжетно-драматичні діалоги, ігри-імпровазації, вокально-танцювальні змагання, пародії і народні жанри. У такому розмаїтті складових компонентів хороводу природа його дії визначається своєрідністю характеру ігрової поведінки.

Провідна роль у танцювально-ігровій дії відводиться музиці, яка ритмічно організовує мову. Синтез „музичного мовлення” – пісні та „музичного руху” – танцю народжує танцювально-ігрову дію, де танець і пісня не тільки демонструють танцювальні чи вокальні навички учасників, а є засобом соціалізації і комунікації. Цю тезу підтверджує ряд праць, присвячених дослідженню хороводу [4, 87].

Результати нашого дослідження ґрунтуються на системному підході до аналізу організуючих дій в хороводі, що дає підстави сформулювати основний принцип побудови діяльної моделі в хороводі. Вона включає: етикетні ігри (у формі традиційних вітань, подяк), соціонормативні ігри (як фрагменти символістичних дій), скомороші ігри-імпровазації, сюжетно-рольові ігри, вокально-змагальні ігри, танцювально-комунікативні ігри, колективні танцювально-пісенні процесії.

Експериментальна перевірка такої моделі соціалізації і комунікації показала, що співвідношення компонентів, які створюють логічний ланцюг хороводу, залежить від змісту організованої в ньому дії. Він і визначає тип хороводної дії. Аналіз підсумків експерименту, що був проведений автором дослідження під час традиційних свят в м. Дрогобичі та м. Києві, дозволив виявити такі типи хороводів:

- хороводи-процесії, що являють собою певний ланцюг дій: збір учасників, церемонія привітання, церемонія-оголошення про початок хороводної дії, церемонія заспіву хороводної пісні, водіння хороводу: заключна церемонія – оголошення про закінчення дії, взаємні подяки, церемонія прощання;

- хороводи-змагання як взаємозмінна парна комунікація двох хороводних команд, які змагаються в мистецтві пісенно-танцювальної дії;

- набірні хороводи, що організуються як перехідні епізоди у танцювально-ігровій дії, через котрі „набираються” учасники хороводу;

- ходові хороводи, що організуються як порівняльно короткі дії на основі коротких пісень, які супроводжують і організують ритмічну ходу учасників;

- ритуальні хороводи, які представляють собою хороводи-зв’язки, які використовуються в багатьох програмах з символічною дією.

Хороводи створюють „провокуючі” художні ситуації людського спілкування, яке в хороводі є системоутворюючим ядром і навкруги якого інтегруються всі інші організаційно-діяльнісні підсистеми танцювально-ігрових дій.

Завдяки широкому введенню танцювально-ігрових дій до програм різних святкувань активність їх учасників наближається до максимальної межі, характерної для сучасної соціокультурної ситуації. Проте, на жаль, сучасна хореографічна культура вкрай несміливо використовує весь спектр форм і типів танцювально-ігрових дій як частки традиційної системи народної культури. Подальша розробка типології і функцій танцювально-ігрових дій дозволить відкрити нові, ефективні форми організації хореографічної культури в широкому масштабі. Логіка дослідження передбачає глибинне проникнення у фольклорно-ігрову традицію святкового спілкування, що дасть можливість на основі одержаних матеріалів перейти до відродження цих форм хореографічної культури.

Таким чином, танцювально-ігрові дії – це основа естетики хореографічної культури, виявом якої є хоровод. Він втілює демократизацію святкового спілкування, колективність і свободу культурно-комунікативних зв’язків людини у сфері дозвілля. Він виражає прагнення людей до спілкування віч-на-віч в умовах святкової ситуації. Адже накопичення, передача та актуалізація танцювальної народної спадщини здійсню-

ється через функціонування в хореографічній культурі репертуару хоро-водів і танців у первинному та адаптованому вигляді (канони, зразки, ва-ріанти). На підставі їхньої адаптації та розробки відповідно до вікових особливостей дітей, створюється можливість вдосконалення репертуару відповідних колективів.

Хореографічна культура в контексті теорії і практики сучасного суспільства потребує належної оцінки з позицій поліфункціональності її художньо-естетичного змісту. І справа не лише в музично-руховому розвитку дитини. Питання слід розглянути значно ширше. Важливим є те, що в сучасній художній практиці складається новий досвід формування уявлень і емоцій в межах хореографічної культури, які легко передаються при переході в іншу мистецьку систему (література, театр, тощо). Оволодіння цим своєрідним досвідом і логікою його перетворення на інше сприяє розвитку здібностей до художньої уяви і художньої інтуїції. Важливим є розуміння того, що цілісні образи художньої свідомості за допомогою механізмів пам'яті, уяви, інтуїції створюють художні уявлення і емоції, і, навпаки, накопичений в процесі сприймання досвід сприяє удосконаленню пам'яті, інтуїції, уяви. Цей взаємообернений зв'язок є основою переходу в іншу сферу продуктивної інтелектуальної діяльності. За Л.С. Виготським, „розумні емоції” вирішуються в активізації фантазії [40, 46]. Деякі дані, отримані науковцями під час вивчення сугестивної здатності мистецтва, свідчать, що художній вплив активізує й інші сфери інтелекту і розсуває межі „світлої плями свідомості”.

Отже, сучасна хореографічна культура все більше набуває культу-ротворчого значення як показника світоглядних інновацій, що відбуваються в особистісних характеристиках її суб'єктів, не тільки дорослих, але й дітей. Узагальнення цих характеристик дозволило з'ясувати, що сучасна хореографічна культура – це динамічне та інтегроване явище, процес творчої самореалізації, який передбачає створення нової інформації, тобто продуктивну діяльність.

1. Безклубенко С.Д. Теорія культури. – К.: КНУКіМ, 2002. – 323 с.

2. Боримська Г.В. Самоцвіти українського танцю. – К.: Мистецтво, 1974. – 136 с.

3. Гуменюк А.І. Народне хореографічне мистецтво України. – К.: АН УРСР, 1963.–235 с.

4. Гусев В.Е. Истоки русского народного театра: учебное пособие. – Л.: ЛГИТМИК, 1977. – 87 с.

5. Загайкевич М. Українська балетна музика. – К.: Наукова думка, 1969. – 230 с.

The choreographic culture as a social and cultural factor of creative activity and development of Ukrainian society.